

Бережанці — малярі

Очевидно, знавці, можуть писати про мистців (як дипломовані так і аматори) даної ділянки мистецтва. Вони „аналізують”, оцінюють, хвалять, або критикують, показують „в перекрої” чи в „цілості” мистця, чи його творчість і т. д. Вони також пишуть його біографію, в якій згадують і про обставини, що сприяли або перешкоджали розвиткові його творчості. До „обставин” зараховується і місцевість, де мистець народився, виростав, чи жив хоча б недовго; не раз місце перебування відіграє лише підрядну роллю і має мале значення в розвитку, чи зростанні мистця-артиста. Але для його земляків — гм... це вже інша справа! Для них місцевість відіграє першорядну роллю, вже хоч би тому, щоб мати чим гордитись, та розповідати, мовляв, це ж один з поміж нас, чи з наших, і коли він ще був цілком малим... або, ще лише починав бути славним... Така вже людська вдача, що любить похвалитись. Одним словом, знана чи славна людина — це честь і гордість земляків.

Ось тому й треба згадати про мистців-малярів, які вийшли у світ з Бережанщини, або на тій землі виростали. Річ ясна, що в тій короткій розповіді не криється якась претенсія критика, або знавця їхньої мистецької вартості і їхніх досягнень. Ні! — тут говорить земляк про земляків. Зацікавлені можуть познайомитися докладніше з їхньою творчістю у фахових розвідках, чи замітках у пресі, в наших і чужих журналах, що писали про них на протязі останніх двадцять років.

З Бережанщини вийшли три мистці-малярі — видатні постаті українського образотворчого мистецтва.

— * * * —

Михайло Мороз. Син Бережанського села, народився в селі Пліхові 7 липня 1904 року. Його батьки, Ілько і Параскевія Морози не тільки самі йшли з духом часу, але й інших провадили. Ілько Мороз був засновником і головою читальні „Просвіти” у своєму селі, а в сусідніх селах — ініціатором або співзасновником таких же читалень. Від 1914-го до 1919 рр. був начальником громади. Найстарший син Ілька, Іван, був кошовим пліхівської „Січі” та організатором аматорських гуртків і хорів у всій околиці; разом з молодшими братами Андрієм і Тимошем (Іван пішов до УСС-ів у 1914 р.). Із семи дітей Морозів (дві доньки, 5 синів) майже всі закінчили середню освіту: старші перед, а молодші під час або по війні. Серед молодших був Михась — наш майбутній славний земляк-мистець. Під час війни він заступав брата Івана,

виконуючи функції громадського секретаря. Та в час „Чортківської офензиви” влітку 1919 року, — „не видержала козацька кров”, і 15-річний Михась разом з кількома старшими, пішов боротися за Україну. В складі 7-ої Львівської Бригади, Михайло Мороз брав участь у боях під селом Вистики Перемишлянського повіту, потім перейшов річку Збруч, а в „Чотирикутнику смерті” перебув поворотний тиф. Повернувся додому в 1920 році.

Брат Андрій, що повернувся роком пізніше з польського полону, допомагав Михасеві закінчувати середню освіту (гімназію). Він же був і першим „коректором” рисунків молодого Михася, який любив рисувати ще змалку. потім рисування стало пристрасною Михася. Коли Андрія заангажовано до українського театру у Львові, Михась і собі „вирушив” у світ. Пішком вибрався до Бережан. 14 амер. миль. З допомогою приятеля свого брата Івана, Михась дістався до Львова, де його рисунками зацікавився великий мистець Олекса Новаківський. Знову добрі люди, серед яких був і один Бережанець д-р Микола Чайковський, допомогли

і Михайло Мороз закінчив формально середню освіту, склав так зв. іспит зрілості і вступив до Української Мистецької Школи О. Новаківського, що була тоді 5-тим факультетом Українського таємного університету. Одним із професорів на цьому факультеті був Митрополит Андрей Шептицький — викладав історію мистецтва і естетику.

Відтоді почалась кар’єра Михайла Мороза, як мистця-малюра. Почавши — від 1925 року, він рік-річно бере участь у виставках картин учнів Мистецької Школи О. Новаківського. 1928 р. Михайло Мороз закінчив цю школу і виїхав на чотири роки за кордон для поглиблення свого знання. Перебуває в Італії, Франції, студіює в Мистецькій Академії в Парижі, у професорів Мако та Матісса. На мистецькій виставці в Парижі одержує нагороду — золоту медалью — за картину „Гуцульщина”. 1937 р. Митрополит Андрій іменує Михайла Мороза портретистом Митрополічної Капітули та Духовної Академії у Львові. В тій останній, Мороз починає працювати з 1938 р. викладачем історії мистецтва. Тоді ж на окреме запрошення, малює великий портрет Митрополита Андрея в Підлютому, де була літня резиденція нашого Ієрарха. У той же час намалював наш мистець і портрет полк. Андрія Мельника, який тоді працював інспектором митрополічних дібр у Підлютому.

Покинувши Бережанщину, Михайло Мороз від 1925 р. проводив літні відпустки в Космачі на Гуцульщині, що відразу його „полонила”,

стала невід'ємною частиною його мистецького „я”. Швидко наш Михась уже не був „паном з міста”, а своїм як казали „Морозом” (гуцули чомусь ставили наголос на першому складі). У неділі, під час Служби Божої в Космачі – Мороз читав Апостола; між гуцулами з Космача і околиці можна було почути новинку, на зразок: „О, там пішли пани і Мороз з ними...”, або: „Це, відав, екіс добрі пани, бо Мороз їх знає та й з ними балакає...” Початок тих дружніх відносин був своєрідний. Котрогось дня, під час літньої відпустки, проф. О. Новаківський стояв зі своїми учнями поблизу місця, де працювали косарі. Після деяких критичних зауважень М. Мороза про спосіб кошення, зав'язалася розмова між ним і косарями. У висліді, один із косарів подав йому свою косу, мовляв, покажи що вмєш. Михась – господарська дитина, і косарської справи йому не вчиться. Поклепав косу – так по „пліхівському” і став між косарями. Пішли... Михась „лишив” одного, другого, а доки дійшли до кінця – Михась був далеко на переді, а їх усіх „полишав” за собою. Похитали косарі головами: „Ади, такий малий, а ек кєгне !” „О, екби цес старий ймив косу...” сказав один із них, показуючи на Новаківського, що вирізнявся козацькою статуєю. Косар не знав, що проф. Новаківський мабуть зроду не брав косу в руки.

Однак Бережан Михайло Мороз не забув, часто їх відвідував: зокрема на Різдво, треба було бути в Пліхові обов'язково, хоч би прийшлося і пішком туди йти. Від 1930 до 1939 рр. учні Новаківського влаштували виставки своїх картин по містах Галичини. Мабуть взимку 1933 р. така виставка відбулась і в Бережанах. / Із групи мистців, що прибули тоді разом з Морозом, який очевидно, грав ролю господаря, був мабуть А. Малюца. прізвища інших – призабуті. У Бережанах були і твори „першої проби” М. Мороза, за якими наш мистець опісля так побивався. Деякі з них збереглися в автора цих рядків.

Війна захопила М. Мороза в Космачі. 1944 р. Довелось йому, з дружиною Іриною і малим синком Ігорем, покинути рідну землю. Від 1950 року до нині мистець живе в Нью-Йорку. Там працює у своїй ділянці, бо належить до тих мистців, що... не можуть не творити. Його образи – це стихія, опанована і ушляхетнена. Його творчість це не тільки протест проти морального і естетичного занепадництва, але й боготворення дужого і багатирського („Наш Світ”, ч. 5, травень 1963 р. Нью-Йорк, — Р. І. „Маляр Михайло Мороз перед літнім сезоном праці.”) Про значення Михайла Мороза – мистця міжнароднього масштабу – для нас українців можна б сказати таке: „Там, де зупинився Новаківський, починає Мороз... Насамперед, своєрідний, вольовий експресіонізм та уміння погодити реальний та абстрактний світи чисто малярськими засобами... У Михайла Мороза відчуваємо присутність тяглости мистецької традиції, підвалини під яку положив піонер українського неоімпресіонізму Олекса Новаківський... Для любителів мистецтва серед українців, які в подавляючій більшості живуть своєрідними вподобаннями Старого Краю і не є наставлені сприймати нове незнане їм мистецтво,... вистав-

Родина Морозів у селі Пліхові: зліва Іван Мороз кошовий „Січі”, голова чит. „Просвіти”, посередині батьки і родина знаного роду Морозів.

В робітні мистця-малювача Володимира Савчака, Сефтон НСВ. Австралія.

ка Михайла Мороза є, правдоподібно першою, що задовольняє їх естетичні почуття. Для них, Михайло Мороз є не лише мистцем, що говорить більш доступною та зрозумілою мовою — він рівнож є людиною, що приносить у їхнє сіре життя хоч частинне заспокоєння туги за природою... 1). і рідною землею." Там залишився увесь мистецький дорібок М. Мороза за 19 років ! Кілька тисяч рисунків і 800 праць в олії, включно з оригінальними портретами Митрополита Шептицького, Ігумена Климентія Шептицького, Єпископа - ісповідника М. Будки, всіх членів Львівської Капітули , — залишилися у Львові; в Космачі, Ворохті та других селах Гуцульщини довелось мистцеві покинути багато картин-студій, що представляють невичерпну красу наших краєвидів, карпатських гір, лісів, річок та людських типів славної Гуцульщини. Чи збереглися ті твори, і де вони тепер, хоч би ті, що були в 1941 р., разом із творами Олекси Новаківського, на виставці в Москві ?

— * * * —

Володимир Савчак. Це інший мистець з Бережанщини — син старого міщанського роду народжений 1911 р. Разом із батьками він мешкав на Адамівці біля старинної дерев'яної церкви. Там була майстерня його батька, майстра-стельмаха.

Дитячі роки Савчака припали на воєнні часи. Тоді в Бережанах були москалі, потім повернулись „наші” і була велика війна від Потутор і десь за селом Посуховим — стріляли „канони”. Кілька кроків від хати Влодзя була так звана „райтшуля”, а там все повно вояків, возів, коней часом гармати... Адамівські діти не брали участі у війні, але її добре бачили і відчували... Через Адамівку сюди і туди їздили або маршували жовніри — було на що дивитись! Потім була Україна! Влодко малий хлопчина, бачив українських вояків, потім прийшли — поляки... потім вони утікали, а наші наступали і билися з поляками на горі Лисоні... і

знову поляки... Тоді було літо але люди були пригноблені, а старші мовчали, то знову заговорили, що „наші ще прийдуть !” Але приходили тільки окремі люди з війни або з полону, прийшов і його брат Іван. Влодко ходив до гімназії так як і старший брат Іван, уже пластун. Він також записався до Пласту. Разом з пластунами мандрував на Звіринець, Бабину гору, до Руриськ, на гору Лисоню — там звичайно влітку розкладали пластовий табір. Пластова домівка куреня ім. Гетьмана

Павла Полуботка, містилась в домі „Рідної Школи”, а згодом в домі т-ва „Надія”. В домівці було багато праці, напр. треба було нарисувати образ патрона куреня, карту України то знову „Червону Калину”, або принагідні декорації на сцену на пластові свята. Влодко любив рисувати (рисунок учив в гімназії проф. о. Михайло Залеський) особливо ж малювати красвиди. А їх у Бережанах і околиці не бракувало. Самі Бережани і став, коли дивитися з Бабиної Гори, особливо весною – місто обрамоване зеленню з ратушевою вежею посередині, а над містом – синів став...

У 1930 р. Володимир Савчак здав іспит зрілості і поїхав на студії до Львова; записався на філософію, математично-природничий факультет, бо студіювати малярство, хоч і як хотілось молодому студентові – годі було мріяти. Багато років пізніше Володимир Савчак писав про ті роки авторові цих рядків: „Це правда, що я вроджений маляр.. але ним став не зразу, бо життєві обставини не дозволяли. Але багато разів у моєму житті я мав нагоду переконатися, що всі перешкоди є безсилі. Сама ця свідомість давала мені внутрішню радість та певність, давала охоту до життя.

Студіюючи у Львівському університеті, Володимир Савчак підтримував зв'язки з артистичним відділом львівської Технічної школи. Згодом вдалося йому виїхати до Вільна, на студії в тамошній Мистецькій Академії, у якій вчився і працював до 1939 р. Ще у Вільні він пов'язався з варшавською Мистецькою Академією, і мав змогу бувати на літніх мистецьких її таборах для студій пейзажу. За першої советської окупації був декоратором у Бережанському театрі, а за німецьких часів – учив рисунок у Бережанській гімназії. Під кінець війни виїхав на захід, а в 1950 р. прибув до Австралії, де за його словами вирішив жити для мистецтва. Рішення було тверде і послідовне, тому й увінчалось значними успіхами, про які писала австралійська преса.

„Ді Ейдж” з 4 квітня 1956 р. повідомляв про відкриття виставки картин Володимира Савчака в мистецькій галерії Вікторії. „Ді Буллетін” з 18 грудня 1957 р. писав: „Володимир Савчак звернув свій зір на батьківщину Наматіри. 2). Наслідки можна побачити у Вікторіанській Мистецькій Галерії Мельборну у формі картин. Вони різняться від версії Наматіри впровадженням на тло краєвиду червоних пісків і скель та тендітних дерев, мешканців - автохтонів, якими Наматіра у своїх картинах не цікавився. Володимир Савчак малює нараду старших племені Арунта, що відбувається за селом, під деревами; або дівчину того ж племені, на тлі краєвиду. Малюючи ці краєвиди, Савчак бачить трошки глибше від свого колеги-уродженця цих сторін, та користується жвавішою симфонією барв.”

Згаданий вже „Ейдж” з 1-го грудня 1959 р. стверджує великий поступ В. Савчака в картинах, що зображують центральну Австралію, він звертає увагу на майстерне користування світлом та барвами, а також на проникливий зір і мистецьке відображення спостереженого. Слідом

за англомовною, заговорила про мистця і наша преса. У зв'язку з виставкою картин мистця з ініціятиви Пластової Станиці в Сідней 3-го березня 1963 р., в тижневику „Українець в Австралії” читаємо між інш. таке: „... Володимир Савчак зобразив нам силу і ритм людського життя та поезію природи середньої Австралії з таким знанням предмету, що його картини захоплюють глядача. Це дослідник, винахідник, що старається пізнати і зрозуміти щораз то нові простори природи і людей. Талант мистця заблестів у світосприйманні дійсності, серед якої живе. Щоб передати дійсність на полотно, маляр мусить мати відповідний „клімат”... Про той відповідний „клімат” довідуємося з листа написаного до автора цих рядків нашим австралійським мистцем: „... Країна не убога, але люди у сталій погоні за грошем... Про мої виставки, були прихильні згадки і фота. На жаль, у своєму кочівничому житті, часто з валізкою в руках, не маю колекції витинків із часописів. Часто на запит своїх, щоб не потребував писати про себе, я залучував ті витинки, і так вони попропадали... В австралійському мистецькому світі я здобув певний авторитет... Знаю з досвіду, що опінія чужинців буває більш переконливою... Я дістався на сторінки нашої преси, коли австралійська преса про мене заговорила...”

У зв'язку із згаданою вже виставкою, сіднейська „Вільна Думка” писала: „Володимир Савчак по своїй спеціальності пейзажист. Крім австралійського, багатого сюжетно красвиду, діяпазон його творчості, куди ширший. Там зустрічаєте іконостас з прегарною Почаївською Богоматір'ю, портрети наших історичних постатей, колекцію студій квітів, стару Бережанську церковцю, низку картин пластових таборів... Володимир Савчак — пластун, сеньйор: труди та невигоди — це ніщо на шляху мистця”,... яким гордяться та радіють його успіхами земляки — Бережанці !..

„Вільна Думка”, Сідней, Австралія (березень 1963), Ярослав Масляк — „Перед виставкою Володим. Савчака”.

Ярослав Крушельницький. У літературному додатку „Сучасної України” (1953) був допис про мистецьку виставку в Сальоні Незалежних у Парижі. Дописувач цитуючи французького рецензента ствердив, що глядачів цікавили картини маляра експресіоністичного напрямку — Ярослава Крушельницького. Французький критик стверджував і великий поступ мистця від часу його першої виставки в 1950 р.

1943 р. твори Я. Крушельницького були на мистецькій виставці у Львові. До початку другої світ. війни, Славко студіював на філософічному факультеті Познанського університету, куди переїхав після одnorічних студій у Львові. Там Славко перебував ще за життя О. Новаківського і частенько заходив до його Мистецької Школи. Тоді Славко писав до одного з друзів: „Тепер мені зовсім ясно, що моя мета то малярство, а не музика...” Такий вислів може виглядати досить дивним. Однак Славко був справді всесторонньо природою обдарований. Це помітили його вчителі і товариші з Бережанської гімназії, яку він закінчив 1934

року. Ярослав Крушельницький — це третій з черги маляр, якого „гостила” Бережанська сторона. По смерті батька вчителя середніх шкіл, Славко жив з родиною в місті Підгайцях. Спочатку доїздив щоденно потягом на науку до Бережан, потім жив у Бережанах в бурсі, а коли мати його переїхала до Бережан, жили тут вже разом. Тоді він вчився у 8-й класі. Співав у хорі, грав на скрипці в гімназійній оркестрі, писав фейлетони, та читав їх у „Гуртку Самообразування”, пробував писати й оповідання. Попри те — цікавився малярством. Часто можна було його зустріти раннім-ранком над ставом, на Звіринці, на Бабиній Горі з палітрою і фарбами.

Один із Славкових товаришів, Стасьо Якимів влучно зауважив: „цього хлопця обцілувала муза, при тому додав — але чи одна?” Та хоч Славко був і музиком і малярем, і поетом — у науці він теж не позаду був. Це був серйозний хлопець, дарма що „оригінал” — здібний і працьовитий. Знав фізику і математику, не відставав в історії, клясичних мовах, літературі. Цікавився багатьма темами, що часто виходили поза програму навчання. Коли чого вчився, то вже докладно, так було з англійською мовою, яку він вивчив ще в гімназії, так було із обидвома стенографіями українською і польською, якими користувався під час викладів. Для товаришів Славко був „романтичним оригіналом” а сам він казав, що його „не розуміють”.

Повний динаміки, романтик і оригінал, Славко вісімнадцяти-річним юнаком покинув Бережани, за 5 років перед другою світовою війною. Коли вже втихла ця несамовита буря, що пролетіла над Європою, Ярослав Крушельницький — опинився далеко від міста його молодості та початків творчості. Колишнього „шукача” малярських тем над Бережанським ставом, на Звіринці, Бабиній Горі — Руриськах або Сторожиську — закинула доля поглиблювати свій малярський таланти у далекий Люксембург...

1) Щоденник „Америка” від 4 лютого 1959 р., Філядельфія, — „Про виставку Михайла Мороза”.

2) Альберт Наматіра — уродженець центральної Австралії, син племені Арунта, світової слави маляр-самоук, помер 1959 р. Альберт Наматіра і наш мистець В. Савчак зняті у кольоровому фільмі „Українці в Австралії” продукції В. Кулиничка.

Вільні професії

Найдавнішою і водночас однією з найважливіших вільних професій у галицькій частині України — була адвокатура. За австрійських часів наші адвокати багато зробили в справі розбудови громадського життя у всіх його ділянках. За польської окупації на них практично спадав увесь тягар громадської праці бо ж поляки, як не формально, то фактично забороняли брати активну участь в українському суспільному житті державним урядовцям тобто учителям, суддям та іншим. Слово признання треба висказати і нашим лікарям, які виконуючи свої професійні обов’язки, щиро працювали і на громадській ниві.

Першу адвокатську канцелярію в Бережанах відкрив д-р Андрій Чайковський 1886 року. На початку цього сторіччя у його канцелярії працював, як кандидат адвокатури, д-р Корнило Терлецький, що у 1912 р. став другим нашим адвокатом у місті. Він належав до так зв. „твердих русинів”, і до 1914 р. не брав участі в українському житті. Вже по війні, він настільки змінив політичні погляди, що почував себе також українцем і належав до українських товариств. То була спокійна, чесна людина і добрий правник. Безпосередньо перед початком війни 1914 р., прибув до Бережан д-р Дмитро Левицький, згодом дипломат, посол УНР в Данії, голова УНДО та провідник нашого парламентарного представництва в польському соймі. 1924-го року переніс свою канцелярію з Козови до Бережан д-р Михайло Західний, а рік пізніше відкрили адвокатські канцелярії д-р Іван Хичій і д-р Володимир Бемко. По році д-р Хичій переселився до Чорткова. Після загально відомого звільнення наших суддів з їхніх урядів виключно з політичних причин, на початку 1930-их років польським урядом пілсудчиків, у Бережанах відкрились нові адвокатські канцелярії д-ра Володимира Гриневича, д-ра Франца Коковського і д-ра Франца Бабяка: вони всі – звільнені польським урядом колишні судді. Незадовго перед останньою війною, працювали ще адвокати: мгр Володимир Логущ, мгр Степан Іванчук і Григорій Сеньків. Під час німецької окупації адвокатські канцелярії вели – д-р В. Гриневич, д-р Іван Тершаковець, д-р Григорій Стецюк і мгр Когут. Серед кандидатів адвокатури були: мгр Михайло Степаняк, мгр Созонт Качала, мгр Ю. Поплавський і д-р Василь Возняк, який згодом відкрив канцелярію в Радехові. Як адвокатські соліцитатори, працювали між іншими О. Замоцак, Володимир Пришляк і Михайло Халупа.

1924-го року відкрив адвокатську канцелярію в містечку Козові д-р Микола Стадник. Перед 1-ою світ. війною в Козові був тільки наш нотар С. Левицький.

Увесь час Бережани мали повітовий і окружний суди з прокуратурою. Перед першою світ. війною президентом окружного суду в Бережанах, був українець Модест Каратницький. Протягом останніх 20-ти років у Бережанському суді були судьями: надрадник Омелян Кобринський, радники – Дионізія Бачинський, Василь Щербатюк і Володимир Кордуба та судді – Іван Цурковський, д-р Дмитро Бобанич, д-р Маркіян Дзерович. Більшість з них працювали ще за Австрії. Польська влада спершу їх толерувала, але потім перевела „в стан спочинку”. Згодом до Бережан прибули ще судді Олександр Свистун і Микола Самович. У прокуратурі працював підпрок. Дмитро Бойко, колишній суддя УГА. Судовими урядовцями були: директор Олександр Бородайко, Василь Копцюх і Омелян Мидляк. Всі вони працювали ще за Австрії, бо за час польської окупації до суду на урядовців, ні одного українця не прийняли.

Ще за австрійських часів був у Бережанах самотній українець –

лікар д-р Осип Ковшевич, який був військовим лікарем при 55 полку піхоти. За якийсь час прибув також українець-лікар д-р Яків Невестюк, що згодом переселився до гуцульського села Жабе. В часі війни прибув до Бережан як державний повітовий лікар д-р Володимир Лаврівський. Дуже любив музику і спів, сам добре співав тенором і був у Бережанах довгі роки головою т-ва „Боян”. У 1924 – 28 рр. працював лікарем у Бережанах д-р Олександр Манацький, згодом у Козові. Пізніше прибули молодші лікарі д-р Лонгин Мигоцький і д-р Остап Баран. 1937 року прибула до Бережан лікарка-дентистка Попович-Крамарчук.

Відпустові місця (Краснопуця і Лісники)

Мабуть від непам'ятних часів кожна християнська громада мала свого опікуна, а в зв'язку з тим і своє храмове свято. В краю були надомі та славні на всю околицю храми - відпусти. Підгаєччина мала наприклад славетну Зарваницю з чудотворною іконою Матері Божої. Бережанщина мала Краснопуцу та Манастирок у селі Лісниках. В першій був храм на св. Івана Хрестителя, а в Манастирку 19-го серпня – на Спаса. Проф. П. Курінний подає, що найкращий іконостас у тих часах був у Краснопуці. Багатоповерховий іконостас завершувався Розпяттям 1).

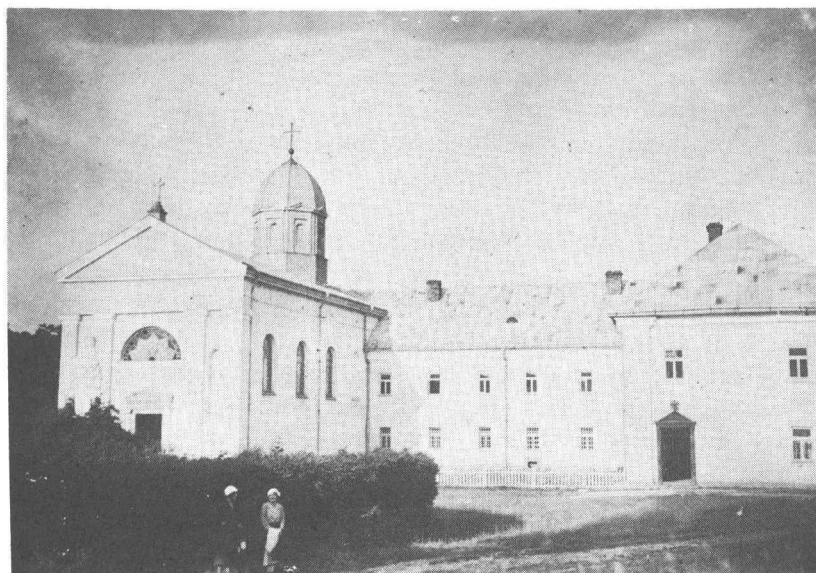
Легенда розповідає про початки монастиря в Краснопуці, немов би на ловах у лісах села Розгадова, заблудив польський гетьман Ян Собескі. Випадково добився він до хатини пустельника - богомольця Гедеона. Той дав Собеському притулок, при чому віщував йому польську королівську корону і перемогу над турками. Собескі поставив монастир, а Гедеон став першим ігуменом...

Насправді ж монастир започаткували ченці Варлаам і Теодозій у 1664 р., за благословенням львівського владики Анасія Желиборського. В 1665 р., на їх прохання, дістали від Собеського надання землі для монастиря, а Гедеон (Буйницький) був ігуменом у 1735 - 1750 рр. 2). На храм Івана Хрестителя (7 липня) маси богомольців ішли до монастиря оо. Василіян до Краснопуці, віддаленої від Бережан на яких 20 клм, їхали та йшли дорогою на Золочів, через села Жуків, Дрищів, Урмань, Пліхів а дальше вузьким шляхом, де ледве могли дві підводи розминутись, до Краснопуці. Чудові красиви. Великий урманський став у вінку лісів; у селах біленькі хати з квітниками та садами... А в монастирі – дерев'яна церковця, і в ній мистецький скарб. 3). Іконостас та царські ворота були розмальовані (коштом Собеського) італійськими малярами; складались з кількох десятків образів, у дерев'яному різьбленому обрамуванні розкішної форми – у вигляді китиць і листя винограду. Знавці оцінювали той твір ще перед першою світовою війною – на сто тисяч австр. золотих гульденів.

Уродженець села Розгадова, що межує з Краснопуцею, о. Ілля

Загальний вид з довколишніх горбів на монастир оо. Василян у Краснопуці, Бережанського повіту.

Вид з подвір'я на монастир оо. Василян у Краснопуці.

Загальні Збори делегатів філії т-ва „Просвіта” в Бережанах у 1939 р.

Збори філії т-ва „Сільський Господар” у Бережанах 1938 р. Сидять зліва: Константин Чуловський, М. Вридник, проф. А. Мидляк, о. Василь Кушнір, д-р Ф. Коковський, Степан Щур, дир. Іван Петрицький.

Гаврилишин розповідає: „Церкву та монастир в Краснопуці фундував Ян Собєскі. На почесному місці висів у церкві портрет короля та його дружини Марусеньки. У дзвіниці були великі дзвони, вилиті з гармат здобутих на турках під Віднем. Та церква згоріла в 1899 р. Я був малим хлопцем, як ввечері дивився на пожежу церкви. Це сталося за ігумена, нереформованого василіянина о. Тимотея Федоренчука. Мав бути скупарем. Літом сам відправляв Службу Божу без обслуги і забув на престолах погасити свічки. До вечора свічки догоріли і від них загорівся престол, а тоді все спалахнуло. Коли люди побачили, вже було запізно на рятунок. З іконостасу врятували тільки царські ворота і головні колонки. В 1906 р. вимуровано нову церкву. Іконостас для неї привезли зі Львова. Іконописцем був о. Теодор Січинський, який ще 1708 року намалював його для монастиря у Виспі пов. Рогатин. Той монастир у 1774 р. перестав існувати (австр. реформа), а іконостас переховувався у св. Юрі, у Львові. 4).

Населення Краснопуці – біднувате, малоземельне; до монастиря ставилося із справжнім прив'язанням і пієтизмом. Завдяки праці оо. Василіян, у селі не було неписьменних. Монастир виконував душпастирську працю в Краснопуці і в дочерній церкві в селі Пліхові і тому його не конфіскували за часів цесаря Йосифа II. Монастирська парохія хоч невелика, але завдяки праці оо. Василіян – національно свідомою, і вихована в правдиво християнському дусі. Парохіяни особливс згадували період, коли ігуменом був о. Озімкевич. Він подбав з кінцем минулого сторіччя про заснування читальні „Просвіти”. В часах, коли ішла етимологічна боротьба, коли були „тверді” і народовці та великі непорозуміння з цього приводу серед народу, – у парохії оо. Василіян цього не було, там всі були щирі народовці-українці. У селі Пліхові вже в 1900 р. існувала читальня „Просвіти” в домі Ілька Мороза. Постарались про те оо. Василіяни Озімкевич і Стех. Коли ж настав час організації „Січі”, зараз же були вони засновані в селах парохії Краснопуца.

Монастир провадив зразкове господарство, мавши приблизно 200 моргів лісу, небагато ріллі, велику пасіку, штучний рибний ставок і водяний млин. Монастир увесь час був провідником, учителем та помічником своїх парохіян. 5). В навечір'я храму св. Івана 6 липня, сотні підвід-фір і тисячі піших богомольців заповнювали майдани й дороги і лише навечір другого дня після Богослуження та відправ, починали роз'їздитись. На майданах стояли сотні будок, між народом – сотні прошаків, та дідів. Лірники виводять своїх побожних пісень, пригравачи на хрипкуватих лірах... Перед війною австрійська влада, відпустами не цікавилась. Люди могли свобідно відвідувати відпустові місця. Але за польської окупації між прочанами крутилися поліцаї, крім них були ще й таємні поліційні агенти у цивільних одягах. Вони весь час заглядали до відпустових будок з молитовниками, хрестиками тощо, часами їх перевіряли і конфіскували малі пам'яткові „тризуби”, та присікалися до всіх і вся. Не оминали навіть дідів-прошаків чи лірників-сліпців –

всі вони були небезпечні для „цалосьці паньства польського”. Часом траплялось і таке, що лірник-сліпець не бачивши поліцаїв, грав на лірі та приспівував не так побожних пісень, як радше сатирично-гумористичних на злобу дня, не забуваючи при тому за „жечипосполіту”. Не один бідолаха дістав за те по хребті, не одному крамареві поліцаї знищили будку, коли знайшли чи якусь картку, малого тризуба чи що інше. Часом прочани таки добре насміялись з поліції, що увесь час слідувала за молоддю, часто притримуючи, перешуковуючи всі кишені за нелегальною літературою та лєтючками. Але хлопці хитрі, при собі нічого не мали, бо ще раненько заки з'явилися „хранителі” ладу і спокою, пороздавали лєтючки сліпцям-лірникам кажучи, що це побожні молитви, та просили лірників роздавати прочанам, вкинувши їм пригорщу дрібних грошей... Лірники співаючи, пригравали собі на лірах, і роздавали ті „молитви” людям та заки поліція „пронюхала справу” лєтючок вже й не було. Такого сліпця зараз і допитували, а хто, коли і т. д., але сліпець справді нічого про те не знав. Відаху пускали, але добре йому накивали: „Щоб ми тебе діду тут більше не бачили, а то попам'ятавш!” За теперішніми вістками, Свято-Іванівські відпусти у Краснопущі — заборонені. Квітуче релігійно-культурне діло монастиря вкрила непрохідна моральна тьма-пуца червоної московської окупації і тиранії. У монастирі — колгосп. У головному будинку клуб-корчма і немов на глум — на поверсі вище живе.. православний батюшка.

— * * * —

У серпні — свято Спаса, — Преображення Господне. Деякі процесії на чолі зі своїми парохами, поспішали до монастирка, біля села Лісників. Це була старенька дерев'яна церква серед лісів, під великою скелею. Церковця, можливо пам'ятала ще й княжі часи. Налезала до парохії Бережан, коли вони ще не були містом. Переказ-лєґенда подас, що жив там пустельник, який сам збудував ту церковцю, але чорти намагались її знищити. Вночі вони несли великий камінь-скелю, щоб ним завалити церкву. Аж ось кукурікнув півень, чорти не донісши кинули камінь, що до половини запавсь у землю.. Там він і досі лежить неподалеку церковці. Повір'я прийнялось легко, бо в тій околиці немає скель-каменів. На скалі видовбано хрест, а також показували заглиблення формою подібне до малої людської стопи. Народ вірив, що це стопа Матері Божої. З другого боку скелі, малі хлопці показували собі мале заглиблення, щось гейби цап'яче копито — це казали той їх найстарший лишив тут свій слід, коли ніс ту скалу...

* * *

Мешканець Лісник, о. Микола Марків, розповідав, що до першої світ. війни на південно-західньому боці церкви видніли рештки слідів ліпленої хатини, у якій проживали ченці. На північно-західній стороні стояла згадувана кам'яна скеля. На північ від церкви впливало з-під землі кришталєво-чисте джерело води. Там на Спаса святили во-

ду. До першої світ. війни на храм збиралися тисячі прочан з Бережанщини, Рогатинщини, і Підгаєччини. На полудневий схід від церкви, було джерело чудотворної води, якою лікували недуги очей. Між іншими, там лікувався проф. Петро Гриньовський зі Львова. Війна оминула церковцю, але зубів часу таки дуже піддалась. Лісники у минулому належали як вже згадано, до парохії Бережан. Мабуть з кінцем 17 ст. в Лісниках створено окрему парохію і збудовано в селі дерев'яну церкву. Однак право на провід у храмових відправах у Манастерку аж до останніх часів належало парохії в Бережанах. Парохами в селі Лісниках були: о. Іван Ульванський (1865 – 1879 рр.), о. Григорій Дичковський, о. Василь Кушнір, о. Юліян Левинський, а перед другою світовою війною і коротко по ній – парохом був о. Григорій Качала.

---

1) П. Курінний — „Пам'ятники культу Діви Марії на Україні”, стор. 113.

2) Василь Щурат — „Краснопуцанська легенда”, Зап. ЧСВВ, II) 1-2, стор. 160, 1926 р.

3) О. Ілля Гаврилишин „Із недрукованих спогадів”.

4) Андрій Мороз — „Із недрукованих спогадів”.